

PANDEMIYA DÖVRÜNDƏ AZƏRBAYCANDA MALİYYƏ BANK SİSTEMİ

Ötən il Azərbaycan özünün maliyyə sabitliyi siyasətini pandemiyanın təsiri vasitəsilə dünya iqtisadiyyatında resessiya, əhəmiyyətli qlobal risklərin artması, dünya maliyyə və əmtəə bazarlarında qeyri-sabitlik, əlavə olaraq regionda siyasi gərginliklərin artması şəraitində həyata keçirib. Makroiqtisadi siyasət sabitliyin qorunması şəraitində inflyasiyanın optimal səviyyədə saxlanılması, manatın məzənnəsinin sabitliyi, bank-maliyyə sektorunda inkişafın və dayanıqlılığın möhkəmləndirilməsi kimi hədəflərin həyata keçirilməsinə yönəlib.

Qarşıda duran əsas məqsəd və vəzifələrə uyğun olaraq, daxili və xarici şoklara qarşı dayanıqlı, risk idarəetməsi proseslərinə dərinlən fokuslanmış, effektiv tənzimləmə, şəffaf korporativ idarəetmə və güclü infrastruktur elementləri vasitəsilə əhatə olunub, yüksək inkişaf potensialına malik maliyyə-bank sisteminin formalaşdırılması istiqamətində davamlı tədbirlər icra edilib. Bunun nəticəsidir ki, son 10 ildə ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 2 dəfəyədək artaraq 49,1 milyard ABŞ dollarına çatıb. MB-ın rəsmi valyuta ehtiyatları isə 6,4 milyard dollar təşkil edib. Ötən dövr ərzində həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində makroiqtisadi sabitlik bərpa edilib, maliyyə-bank sisteminin dayanıqlılığının artırılması istiqamətində mühüm irəliləyişlərə nail olunub, ümumi iqtisadi artımın ressesiv zonadan çıxması fonunda bank sektorunda müşahidə edilən sabitləşmə meyilləri mötədil iqtisadi aktivliklə əvəzlənib (COVID-19-un iqtisadiyyata təsiri [3]).

Pandemiyanın təsiri vasitəsilə 2020-ci ilin birinci yarısında bank sektorunda müşahidə edilən dalğalanmalar ilin ikinci yarısından etibarən stabil qalıb, kredit portfeli, bank sisteminin cəmi aktivləri, xalis mənfəəti və kapitalı neqativ dalandan kənarlaşıb. Bank sektorunun aktivləri 2021-ci il ilin aprel ayında 32,7 milyard manat səviyyəsində stabil olaraq qalıb ki, bu da 2016-cı illə müqayisədə 1,3 milyard manat və ya 4,3 faizlik yüksəliş deməkdir. Digər mühüm bir göstərici kimi isə 2016-cı ildə bank sektorunun xalis zərəri 1,6 milyard manat təşkil etdiyi halda, 2020-ci ilin yekunları üzrə 567,8 milyon manat xalis mənfəət əldə edildiyini qeyd edə bilərik. 2020-ci ilin nəticələrinə əsasən maliyyə dərinliyi əmsalı olan cəmi aktivlərin qeyri-neft ÜDM-ə nisbəti 63 faiz təşkil edib. Ötən müddət ərzində bank sektorunda başlayan canlanma işçi sayında da öz əksini tapıb. Belə ki, 2021-ci ilin aprel ayına olan rəsmi statistikaya əsasən 2016-cı ilin sonu vasitəsilə müqayisədə bank sektorunda işçi sayı 11 faiz artıb (18,893-16,947) ki, bu da sektorda əhəmiyyətli canlanmanın baş verdiyini göstərir.

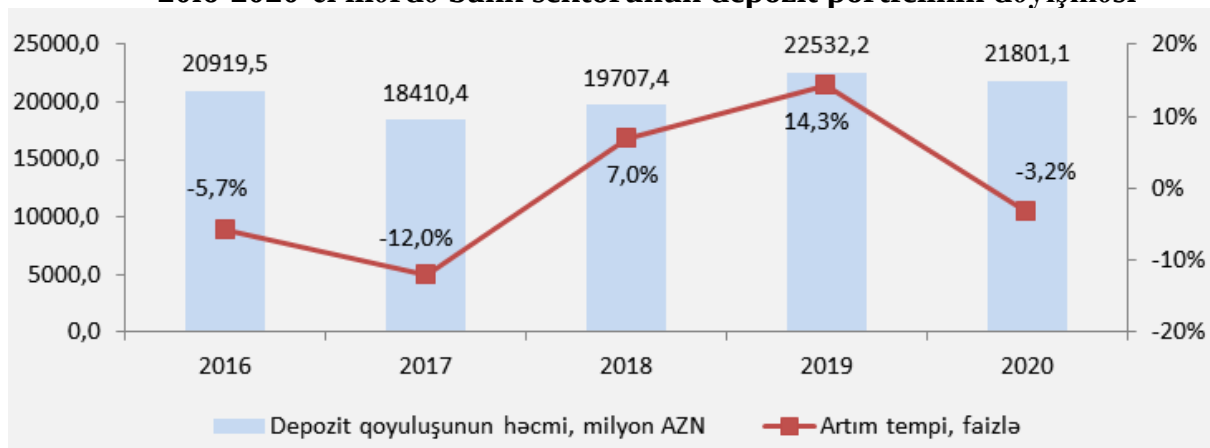
Bank sisteminin maliyyə göstəricilərinin təhlili də ötən müddət ərzində banklarda dayanıqlılıq göstəricilərinin artdığını göstərir. Aktivlər və kapital üzrə gəlirlilik əmsalları da son 1 il ərzində müsbət rəqəmlərlə ifadə olunub. Azərbaycan Banklar Assosiasiyasının müvafiq məlumatlarının təhlili onu göstərir ki, sektorda 2016-cı ildə zərərlə işləyən banklar sektorun 50 faizini təşkil edirdisə (16 bank), 2021-ci ilin ilk rübünün nəticələrinə əsasən bu göstərici cəmi 8 faiz (2 bank) olub (MB-ın illik hesabatları. www.cbar.az).

Eyni zamanda, sektorun stabilliyi baxımından xüsusi əhəmiyyətə malik məsələlərdən biri kimi uzunmüddətli kreditləşmə meyillərinin artmasını qeyd edə bilərik. Uzunmüddətli kreditləşmənin ümumi portfəldə xüsusi çəkisi 2021-ci ilin ilk 4 ayının nəticələrinə əsasən 82,5 faizə çatıb. Müqayisə üçün qeyd edək ki, müvafiq göstərici 2015-ci ildə 75,6 faiz, 2005-ci ildə isə cəmi 36 faiz təşkil edib. Pandemiyanın mənfi nəticələrinə baxmayaraq, bu istiqamətdə mənfi tendensiya qeydə alınmayıb. Bu göstəricinin artması özlüyündə sektora inamın yüksəlməsi və müştəri-bank münasibətlərində keyfiyyətə və məzmunca daha dayanıqlı münasibətlərin qurulmasının nəticəsidir. Ötən müddət ərzində kredit portfəllərində dedollarizasiya prosesləri də müşahidə olunub, manatla verilmiş kreditlərin ümumi portfəldə xüsusi çəkisi 2020-ci ildə 2019-cu illə müqayisədə 4,9 faiz artmaqla 70,2 faizə çatıb. 2021-ci ilin ilk 4 ayının nəticələri də bu istiqamətdə müsbət trendlərin müşahidə olunduğunu göstərir və müvafiq göstərici ilin əvvəlindən 2,1 faiz artmaqla 72,3 faizə çatıb (COVID-19-un iqtisadiyyata təsiri. Böhrandan çıxış yolu. www.report.az).(4)

Depozitlərin strukturuna baxsaq görürük ki, maliyyə institutlarının yatırımlarında 10,6%, əhəlinin əmanətlərində 5,5%, hüquqi şəxslərin depozitlərində isə 1,1% azalma olub. Manatın devalvasiya ehtimalı və ölkədə dollar satışına qoyulan məhdudiyyətlər depozitlərin valyuta tərkibinə neqativ təsir göstərə bilməyib. Valyuta bazarında yaranmış qısamüddətli gərginliyə rəğmən ümumi depozitlərdə milli valyutanın payı 2020-ci ildə artaraq 39 faizdən 43,6 faizə yüksəlib. Bu yüksəliş əhəli və hüquqi şəxslərin vəsaitləri hesabına baş verib. Bu müddətdə maliyyə institutlarının depozitlərində dollarlaşma səviyyəsi artaraq 66 faizdən 68 faizə yüksəlib. Əmanətlərin tam sığortalanması və xarici valyutada olan depozitlərin illik faiz dərəcəsinin həddindən aşağı olması milli valyuta depozitlərinin cəlbediciliyini hələ də saxlamaqdadır. Bu məsələdə əsas rol devalvasiya ehtimalının aşağı olması oynayır.

Qrafik 1:

2016-2020-ci illərdə bank sektorunun depozit portfelinin dəyişməsi

Mənbə: Azərbaycan Respublikası MB-ın 2010-2020-ci il üçün Pul Siyasətinin Əsas İstiqamətləri barədə bəyanatı // <http://www.cbar.az>

Ötən il banklarımızın bəziləri deposit portfelinə artıraraq, bəziləri isə kiçiltməyə məcbur olublar. Paşa Bank (12%), Kapital Bank (17,6%), Rabitəbank (9%) kimi iri banklarla yanaşı Naxçıvanbank (48,8%) və Günay Bank (15,8%) kimi yerli, Ziraat Bankı (77,3%) və Bank VTB (27,7%) kimi xarici kapitalı banklar da portfelinə artırmağa müvəffəq olublar. Ən kiçik depozit portfelinə malik olan Pakistan Milli Bankının Bakı

filialında hətta 7 dəfədən çox yüksəliş baş verib. Ən böyük depozit itkisi AFBBank (70,9%), Bank Respublika (37,3%), Expressbank (31,9%), Yelo Bank (25,2%), Bank Avrasiya (18,2%) və Muğanbankda (16,7%) qeydə alınıb. Ümumilikdə 16 bankın depozit portfeli azalıb, 10 bankda isə artıb.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının “MB- haqqında” Qanunu (10. XII. 2004-cü il).
2. Azərbaycan Respublikasının “Banklar haqqında” Qanunu (16.I.2004-cü il).
3. “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış” inkişaf konsepsiyası. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı vasitəsilə təsdiq edilmişdir.
4. www.rep.ort.az